

УДК 338.439.46637

ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

*Я. Янишин, к.е.н., Т. Тимофіїв, аспірант
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Молочна галузь є невід'ємною складовою вітчизняного агропромислового комплексу. Її завданням є забезпечення населення незамінними продуктами харчування високої якості та в достатній кількості.

Якість вітчизняної молокопродукції сьогодні є проблемним питанням. Як відомо, на невідповідність українського молока та молокопродуктів вимогам стандартів якості та на їх фальсифікацію надходили скарги країн ЄС та Російської Федерації.

Якість молокопродуктів безпосередньо залежить від якості молока-сировини, тому причини, що зумовлюють низьку якість молокопродукції та молока, тісно пов'язані й потребують комплексного дослідження.

Оскільки завдяки високій харчовій цінності та корисності молоко та молокопродукти становлять основу повноцінного харчування, їх низька якість є гострою проблемою сьогодення, яка потребує негайного вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якість молока та молочної продукції в Україні вивчали видатні науковці О. М. Шпичак, В. М. Пархоменко, О. В. Сень [4]. Зарубіжні системи забезпечення якості молока вивчає В. П. Галушко [1]. Необхідність підвищення якості як запоруки підвищення економічної ефективності виробництва молока обґрунтовує С. І. Канцевич [2].

Однак, незважаючи на велику кількість публікацій, проблема низької якості молока залишається невирішеною та потребує глибшого дослідження, особливо з огляду на потребу України в нових ринках збуту вітчизняної молокопродукції.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є виявлення причин низької якості вітчизняної молокопродукції та пошук шляхів вирішення цієї проблеми. Для досягнення окресленої мети необхідно з'ясувати суть категорії «якість», порівняти вимоги існуючих нормативів, що регулюють якість молока в Україні та країнах ЄС, виявити негативні аспекти виробництва молока в особистих селянських господарствах.

Виклад основного матеріалу. Якість молокопродуктів безпосередньо залежить від якості молока, з якого їх виготовляють. Якість – це сукупність властивостей і характеристик товару, які зумовлюють його здатність задовольняти конкретні особисті чи виробничі потреби відповідно до свого призначення [3, с. 68]. Якість охоплює не всі властивості товару, а тільки ті, що пов'язані із задоволенням конкретних потреб відповідно до його призначення. Її вимірюють системою показників, які характеризують споживчі властивості товару. Зокрема на якість молока впливають кількість соматичних клітин, точка замерзання, масова частка сухої речовини, загальнодопустима кількість бактерій.

В Україні якість молока регулює ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі». Його вимоги значно поступаються вимогам ЄС до якості та безпечності молока (див. табл.).

Рівень бактеріального обсіменіння молока вищого гатунку значно вищий за максимально допустимий згідно з європейським стандартом якості, і лише молоко вищого гатунку відповідає вимогам ЄС за кількістю соматичних клітин. В Україні на молокопереробні підприємства переважно надходить молоко першого та другого гатунків. У розвинутих країнах таке молоко не приймають на переробку. У застарілості ДСТУ та невідповідності його міжнародним стандартам якості полягає, на наш погляд, першопричина низької якості вітчизняного молока та продуктів його переробки.

Під час аналізу таблиці варто звернути увагу на те, що в Україні не контролюється точка замерзання молока. Цей показник дає змогу встановити факт фальсифікації молока. Оскільки останніми роками почастишали такі випадки, а ефективний метод визначення фальсифікації залишається поза контролем держави, на молокопереробні заводи часто надходить фальсифіковане молоко, що призводить до невідповідності виробленої з нього молокопродукції вимогам якості та безпечності. Таким чином, ця прогалина у державному контролі є ще однією причиною низької якості вітчизняної молокопродукції.

Таблиця

Порівняльна характеристика показників якості молока за вимогами України та країн ЄС*

Показник	ЄС (Постанова № 853/2004)	Україна (ДСТУ 3662-97)		
		Вищий гатунок	Перший гатунок	Другий гатунок
Бактеріальне обсіменіння, тис./см ³	100	300	500	3000
Соматичні клітини, тис./см ³	400	400	600	800
Точка замерзання	-0,52 °С	не контролюється		
Масова частка сухих речовин	-	>11,8	> 11,5	> 10,6

*Джерело: складено на основі даних [1, с. 141; 4].

Вагомою проблемою, що призводить до погіршення якості молочної продукції в Україні, є дефіцит молока-сировини. Для ефективної роботи молокопереробних заводів необхідне максимальне завантаження технологічних ліній. Оскільки в країні з кожним роком обсяг виробленого молока скорочується, переробники гостро відчувають потребу в сировині. Через її дефіцит молокопереробні підприємства змушені приймати молоко з бактеріальною забрудненістю 3-4 млн/см³, хоча згідно з вимогами державного стандарту молоко першого гатунку має містити 500 тис. бактерій на 1 см³ [4]. Таким чином, велика частка молока, яке надходить на молокопереробні підприємства, не відповідає ДСТУ 3662-97.

Наступна проблема якості вітчизняної молокопродукції – переважне виробництво молока-сировини у домогосподарствах населення (понад 90%).

На наш погляд, саме концентрація виробництва молока в особистих селянських господарствах є основною причиною низької якості вітчизняного молока, а отже, й продуктів його переробки. У сучасних умовах домогосподарства населення не здатні забезпечити високу якість виробленого молока через низку причин:

- недотримання вимог щодо утримання корів, порушення санітарно-гігієнічних норм і, як наслідок, висока бактеріальна забрудненість молока;
- порушення технології доїння;
- висока частка людської праці у виробничому процесі, що негативно позначається на якості виготовленої продукції;
- практично не здійснюється первинна переробка молока та нема умов для його охолодження (це вимагає підвищеної уваги, адже охолодження є дієвим засобом запобігання розмноженню бактерій у молоці. Відомо, що за температури 4°C через 12 годин початкова кількість бактерій у щойно здоєному молоці збільшується удвічі, за t 10°C – у 16 разів, а за t 15°C – у 32 рази. За температури 32°C кількість бактерій збільшується у 32 рази вже через 2 години 30 хвилин [5, с. 6]. Щойно видоєне молоко без охолодження можна зберігати не довше, ніж 30 хвилин. Далі необхідно або негайно доставити молоко на переробку, або охолодити. Ця вимога у домогосподарствах часто не дотримується);
- порушення вимог щодо зберігання молока;
- немає можливості негайного транспортування молока на молокопереробні заводи чи молокопункти – відсутність «холодної логістики»;
- значно ускладнюється контроль держави за якістю молока та дотриманням вимог під час його виробництва.

До того ж особисті селянські господарства мають обмежені фінансові ресурси, що проявляється в неспроможності застосовувати нові інтенсивні технології, проводити належну племінну роботу у тваринництві, закуповувати високопродуктивних племінних корів, забезпечити збалансовані раціони годівлі тварин, що також має опосередкований вплив на якість виробленого молока.

Перелічені проблеми призводять до невідповідної якості молока, що у свою чергу унеможливає виробництво високоякісних молокопродуктів. Крім того, неякісне молоко потребує додаткової переробки, як наслідок, зростають витрати переробників і собівартість кінцевої продукції.

Основна причина низької якості української молочної продукції, якою є, на нашу думку, концентрація виробництва молока в особистих селянських господарствах, тісно взаємопов'язана з окресленими проблемами – дефіцитом сировини та недостатнім державним контролем за дотриманням вимог щодо якості й безпечності продукції. Переважне виробництво молока у домогосподарствах населення зумовлює суттєві сезонні коливання обсягів виробництва молока, до того ж ускладнюється прогнозування обсягів виробництва, що спричинює проблему дефіциту сировини для молокопереробних підприємств. Також ускладнюється можливість управління розвитком галузі та здійснення державного контролю за якістю виробленого молока. Отже, доки виробництво молока в основному концентруватиметься здебільшого в особистих селянських господарствах, доти якість вітчизняного молока, а отже, й молокопродуктів, які з нього виготовляються, залишатиметься низькою. Належну якість молокопродукції, на наш

погляд, може забезпечити лише виробництво молока у великих спеціалізованих сільськогосподарських підприємствах.

Крупнотоварні сільськогосподарські підприємства спроможні забезпечити високу якість молока завдяки належній первинній обробці молока, відповідним санітарно-гігієнічним умовам на молочних фермах та зниженню частки людської праці у технологічному процесі виробництва внаслідок механізації та автоматизації процесів доїння, годування тощо. За рахунок більших фінансових можливостей великі сільськогосподарські підприємства можуть впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу та інноваційні технології для підвищення якості молока, переймати зарубіжний досвід забезпечення високої якості. Крім того, за виробництва молока у великих господарствах полегшується контроль якості молока державою.

Висновки. Якість молокопродукції визначається якістю молока, з якого вона виготовлена. Причинами низької якості молока переважно є порушення технології доїння, утримання та годівлі, відсутність так званої «холодної» логістики. Сьогодні виробництво молока зосереджене здебільшого в особистих селянських господарствах, в яких складно й дорого вирішити зазначені проблеми. Проведений аналіз показав, що домогосподарства населення неспроможні забезпечити високу якість молока. Для підвищення якості вітчизняної молокопродукції, на наш погляд, необхідне відродження крупнотоварного виробництва, що дасть змогу виробляти молокосировину високої якості, та інтеграція виробників молока з переробними підприємствами з метою пришвидшення надходження його на переробку та подолання проблеми дефіциту сировини.

Якість молока повинна жорстко регулюватися державою, зокрема вважаємо за доцільне переглянути існуючий ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі» щодо відповідності вимогам сучасних європейських стандартів. Оскільки вітчизняна молокопродукція зарекомендувала себе як продукція низької якості, то на даному етапі необхідне відродження іміджу якості вітчизняного молока та молокопродукції за допомогою маркетингових засобів. Лише за дотримання таких умов вітчизняна молокопродукція буде високоякісною, а отже, конкурентоспроможною на світовому ринку.

Бібліографічний список

1. Галушко В. П. Зарубіжні системи забезпечення якості молока у виробничому ланцюзі та можливості їх застосування в Україні / В. П. Галушко, І. М. Суха // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 137-142.
2. Канцевич С. І. Якість як основна складова підвищення економічної ефективності виробництва молока в Україні / С. І. Канцевич // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 35-40.
3. Мороз Л. А. Маркетинг / Л. А. Мороз, Н.І. Чухрай. – Львів, 2002. – 354 с.
4. Сень О. В. Якість молока в контексті Європейських стандартів [Електронний ресурс] / О. В. Сень. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/23_NTP_2012/Economics/12_114691.doc.htm.
5. Положення про якість молока для членів кооперативу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://govuadocs.com.ua/docs/308/index-10929.html>.

Янишин Я., Тимофій Т. Проблеми якості молочної продукції в Україні

Систематизовано чинники, що спричинюють низьку якість вітчизняного молока. Проаналізовано вплив виробництва молока у домогосподарствах населення на якість. Запропоновано шляхи підвищення якості молока в Україні.

Ключові слова: молоко, молочне скотарство, якість, домогосподарства, крупнотоварне виробництво.

Yanyshyn Y., Tymofiiv T. Problems of the low quality of the domestic dairy

The factors that cause the low quality of domestic milk are systematized in the article. The influence of the milk production in the households on its quality is analyzed. The ways out this problem are proposed.

Key words: milk, suckling cattle-breeding, quality, households, highly-commodity production.

Янышин Я., Тимофіїв Т. Проблемы качества молокопродукции в Украине

В статье систематизированы факторы, вызывающие низкое качество отечественного молока. Проанализировано влияние производства молока в домохозяйствах населения на качество. Предложены пути повышения качества молока в Украине.

Ключевые слова: молоко, молочное скотоводство, качество, домохозяйства, крупнотоварное производство.